

พระยาตานี (ขวัญชัย)

ฉบับที่ ๑ วัฒนาพิภพ

สายสัมพันธ์บรรพบุรุษ

ปีพ.ศ. 2287 ชาวจีนในภาคพื้น
โพ้นทะเล ถือว่าเป็นปีเงินปีทอง ด้วย
จักรพรรดิเฉียนหลง ทรงแหวกม่าน
ประเพณีห้ามชาวจีนออกนอกประเทศ
หันมาสนับสนุนให้ปวงพสกนิกรของ
พระองค์ ออกไปแสวงโชคลาภ ใน
ดินแดนที่ห่างไกลได้ตามความพอใจ
โดยเฉพาะดินแดนเสียน ซึ่งได้ชื่อว่า

เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ ปลูกข้าว
ปีหนึ่งมีผลเก็บเกี่ยว ไร่บริโลกได้ถึง
3 ปี ผู้คนมีน้ำใจอารี ยินดีต้อนรับชน
ต่างชาติต่างภาษาเข้ามาทำมาค้าขายได้
โดยเสรี

กำล่ำลือผ่านหูสองท่มุขชาวเมือง
เจียงจีวู คำเบงเสทั้นปีแล้วปีเล่า เหยียง

และเก่งเพื่อนร่วมน้ำสาบานจึงตัดสินใจ
ตั้งปีตุภูมิ พวกกันโดยสารเรือสำเภา
รอนแรมฝ่าคลื่นลมทะเลจีน หนึ่งปีก็
กับเศษอีกห้าวัน สำเภาเข้าเทียบท่า
เมืองไซจื่อเจ็งหรือสงขลา ดินแดน
ตอนใต้ของเสียน เมืองที่เขากำหนด
เป็นจุดหมายปลายทาง การเริ่มชีวิต
ผจญโชคและสร้างอนาคตที่รุ่งโรจน์

ตามที่เคยใส่ฟันไว้.

ที่ทำเรือ เค่งและเหยียง ได้พบ
ชาวจีนเป็นจำนวนมาก มีทั้งกรรมกร
พ่อค้า เขาได้อาศัยอยู่กับชาวจีนเหล่านั้น
ชั่วระยะหนึ่ง เพื่อเรียนรู้ภูมิประเทศ
และแนวทางการประกอบอาชีพ เหยียงเริ่ม
ค้นด้วยการทำสวนปลูกพลู ส่วนเค่ง
เลือกงานกรรมกรเหมืองแร่ดีบุก อยู่
ในเขตเมืองจะนะด้วยกัน เมื่อปีมะเมีย
พ.ศ. 2293 เหยียงทำสวนพลูอยู่ได้
เพียง 3 ปี ก็ย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในเมือง
สงขลา ประกอบอาชีพทางการค้าตามที่
ตนถนัด

มาตุภูมิกำเนิด

จะนะบ้านพี่เมืองน้องรองจาก
เมืองสงขลา ที่พระเจ้าศรีธรรมโศกราช
สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 18 ในอดีต
เป็นที่รู้จักของพ่อค้า ว่าเป็นแหล่งผลิต
แร่ดีบุกที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน ปัจจุบัน
จะนะได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งสัมปทาน
หวน ฟาร์มเพาะพันธุ์มันแกว เขาชาวไท่
ตั้ง ไปทั่วแหลมมลายู.

เค่งได้กุลสตรีหนึ่งเมืองนี้เป็น
คู่ชีวิต และต่อมาเขาก็ให้กำเนิดลูกชาย
บุตรแก่เค่งถึงสองคน คือ “ขวัญชัย”
และ “ฟ้าชัย” ผู้น้องคนถัดมา

วันเดือนปีล่วงไป 43 ปี ฐานะของ
เค่งค่อยก้าวสูงขึ้นตามกาลเวลา จาก
กรรมกรขุดหาแร่ เลื่อนตำแหน่งหน้าที่
ขึ้นมาเป็นผู้บริหารกิจการเหมือง ต่าง
หูต่างตาเข้าเมืองจะนะ จนกระทั่งถึงปี
พ.ศ. 2336 พระจะนะ (ทิดเพชร) ถึง
แก่กรรมลง พระยาสงขลา (บุญฮ้อย)
บุตรชายของเหยียงเพื่อนผู้พี่ที่ล่วงลับ
ไปแล้ว ตระหนักในความสามารถของ
เค่ง ทางด้านการปกครองบังคับบัญชา
คน โดยเฉพาะการควบคุมกรรมกร
เหมืองแร่มาด้วยดี ประกอบกับความ
สัมพันธ์ อันสนิทชิดเชื้อระหว่างตระกูล

ด้วยพระยาสงขลา (บุญฮ้อย) ให้ความ
เคารพนับถือเค่งเสมือนหนึ่งอาของท่าน
จึงกราบบังคมทูลสมเด็จพระพุทธยอด-
ฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงแต่งตั้งเค่ง
เป็นพระมหานุภาพปราบสงคราม ผู้ว่า
ราชการเมืองจะนะ

รับราชการ

ธรรมเนียมชาวจีน นิยมชมชื่น
ในบุตรชาย เพื่อสืบแซ่สายตระกูล
และเป็นผู้แทนการเช่นไหว้บรรพบุรุษ
ดังนั้นขวัญชัย บุตรชายคนโต จึง
เหมือนหนึ่งชีวิตจิตใจของเค่ง แต่เนื่อง-
จากความกตัญญูคาใจในพระมหากษัตริ-
คุณ ที่โปรดเกล้าพระราชทานตำแหน่ง
อันสำคัญให้ในครั้งนี้ เค่งจึงแสดงออก
ซึ่งความจงรักภักดี ด้วยการถวาย ขวัญ
ชัย บุตรชาย เข้ามารับใช้ฉลองพระ-
ยศสวาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ณ
กรุงเทพมหานคร ซึ่งพระองค์ก็โปรดรับ
นายขวัญชัย ให้เข้ารับราชการใน
ตำแหน่งมหาดเล็ก เช่นเดียวกับบุตร
หลานของพระยาสงขลา ซึ่งมีนายเถียน-
จิง นายเม่น มหาดเล็กเหล่านี้ ต่อมา
ได้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเมือง
สงขลา และเมืองตานี ในรัชสมัยพระ-
บาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
และสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

สู่สนามรบ

ระหว่างรับราชการในหน้าที่
มหาดเล็ก นายขวัญชัย ได้ใช้ความ
อดสาหะวีริยะพากเพียรพยายาม ศึกษา
ระเบียบแบบแผน ตัวกำหนดกฎหมาย
(ตราสามดวง) สำหรับนักปกครอง
สมัยนั้น ต้องเรียนรู้ไว้เป็นพื้นฐาน ใน
การใช้วินิจฉัยคดีความ จนเป็นที่ประจักษ์
ถึงความสามารถปราดเปรื่อง ในหมู่
มหาดเล็กด้วยกัน ครั้นถึงปีพุทธศักราช
2338 เกิดกองทัพพม่ายกทัพเรือมา
ตีเมืองกลาง สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ

จึงโปรดเกล้าให้พระยาพลเทพ (บุญนาค)
พระยาวิเศษโกษา ยกกองทัพกรุงออก
ไปกู้เมืองกลาง และโปรดให้บรรดา
มหาดเล็กชาวปัตตานี ที่เข้ามารับราชการ
อยู่ในพระมหานคร มีหลวงนายฤทธิ
(เถียนจิง) นายขวัญชัย ออกไปราชการ
สงครามในครั้งนี้ด้วย

หลวงนายฤทธิ (เถียนจิง) ได้
ไพร่พลจากเมืองสงขลาจำนวน 700
คน นายขวัญชัย ได้ทหารไทย-จีน
เมืองจะนะ 200 คน ยกไปสมทบกับ
กองทัพของเจ้าพระยาพลเทพ (บุญนาค)
ที่เมืองตรัง ครั้นพม่าทราบข่าวว่ากองทัพ
จากกรุง ยกมาช่วยเหลือเมืองกลาง
จึงรีบถอยทัพกลับไป

ปลัดเมืองจะนะ

หลังจากสงครามครั้งนี้ พระยา
สงขลา (บุญฮ้อย) จึงมีหนังสือกราบ
บังคมทูล ขอตัวนายขวัญชัย มหาดเล็ก
มารับราชการในตำแหน่งปลัดเมือง
จะนะ คอยช่วยเหลือพระมหานุภาพ
ปราบสงคราม (เค่ง) ผู้เป็นบิดาซึ่งชรา
ภาพมากแล้ว

ระหว่างที่บ้านเมืองปกติว่างศึก
สงคราม ปลัดจะนะและนายพายน้องชาย
ได้ช่วยกันฝึกอบรบชาวจะนะไทยและ
จีน ให้มีความรู้ความชำนาญในการใช้
อาวุธป้องกันตัว อันเป็นเอกลักษณ์
ของชายชาติศรีสมัยนั้น จะต้องเรียนรู้ไว้
เพื่อรักษาชีวิต ทรัพย์สิน และบ้านเมือง
ให้อยู่รอด จนเป็นที่เลื่องลือกันว่า พี่น้อง
สองเสือเป็นทหารเอกของเจ้าเมือง
สงขลา

เสียงชีวิตแลกตำแหน่งผู้ว่าราชการเมือง

สุปีพ.ศ. 2351 เกิดความไม่สงบ
ขึ้นในเมืองตานี ผู้ก่อให้เกิดเหตุการณ์
ในครั้งนี้ คือระตูปะกาตัน ท่านผู้นี้มี
นามเดิมว่าอย่างไร ไม่ปรากฏหลักฐาน
ตำนานเมืองตานีกล่าวเพียงว่า ท่าน

เป็นชาวเมืองยี่ริง และบางตำนานก็ว่า ท่านเป็นชาวบ้านต้นหยงลูไล้ะ ท้องที่อำเภอเมืองปัตตานีในปัจจุบัน ต่อมาได้รับราชการมีตำแหน่งเป็น Shahbandar (ข้าห์บันดาร์) เทียบเท่าตำแหน่งเจ้ากรมท่าของไทย แต่ชาวเมืองเรียกกันว่า ระดู่ปะกาลัน⁽¹⁾ ตามนามตำแหน่งหน้าที่ของท่าน

เมื่อครั้งตนกูสัมมิเบน ซึ่งสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสีหนาททรงให้แยกเมืองตานีออกเป็นเจ็ดเมืองและแต่งตั้งเป็นราชาเมืองตานี กบคิดกับโจรสลัดแขกเซียะ ยกกองทัพไปตีเมืองสงขลา ในปีพ.ศ. 2334 แต่ถูกกองทัพเมืองสงขลา นครศรีธรรมราชตีได้ตอบจนต้องถอยทัพกลับมาเมืองตานี ครั้นความทราบไปถึงสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงโปรดเกล้าให้พระยากลาโหมราชเสนา ยกทัพเรือมาช่วยเจ้าเมืองสงขลา กองทัพบกและเรือติดตามไปจับราชาดนกูสัมมิเบนได้นำเอาตัวมาถักกันไว้ ณ กรุงเทพฯ ระดู่ปะกาลัน มีความชอบด้วยได้เป็นกำลังช่วยเหลือราชการสงครามในครั้งนั้น พระยากลาโหมราชเสนา และพระยาสงขลา (บุญฮ้อย) มีหนังสือกราบบังคมทูลพระพุทธรยอดฟ้าฯ ขอพระราชทานแต่งตั้งระดู่ปะกาลัน เป็นราชาดานี คนที่ 2 ของกรุงรัตนโกสินทร์

ต่อมาในปีพ.ศ. 2351 ระดู่ปะกาลัน มีความคิดเห็นขัดแย้งกับข้าราชการไทย (หนังสือสยามราชเทวีปริทัศน์เรียกข้าราชการไทยว่า สักขมณาดายัน ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมดูแลการบริหารเมืองตานีอยู่ในขณะนั้น จนถึงยกกำลังไพร่พลเข้าต่อสู้กันเป็นเหตุให้ข้าราชการไทย ซึ่งมีกำลังน้อยกว่า

ต้องอพยพหลบหนีไปรายงานพฤติกรรมของระดู่ปะกาลัน ต่อเจ้าเมืองสงขลา เจ้าพระยาอินทรีศรีสมุทรสงครามรวมภักคือภัยพิริยปรากฏมหาบุญฮ้อย) เจ้าเมืองสงขลา ระดมไพร่พลเมืองจะนะ พัทลุงและสงขลา มอบให้หลวงนายฤทธิ (เถียนจิ่ง) เป็นแม่ทัพ และให้นายขวัญชัยเป็นกองทะเลงหน้าบุกจูโจมตีเมืองตานี ระดู่ปะกาลันหลบหนีออกจากเมือง นายขวัญชัยนำทหารติดตามระดู่ปะกาลัน ไปจนถึงใกล้เขตแดนเมืองเประกับเมืองรามันต์ ทั้งสองฝ่ายได้ต่อสู้กัน ระดู่ปะกาลันถูกกระสุนปืนตาย

(พงศาวดารเมืองตานี-สงขลา และหนังสือสยามราชเทวีปริทัศน์มาถายู-ปัตตานี กล่าวขัดแย้งกัน บ้างว่าระดู่ปะกาลันหลบหนีไปได้บ้างว่าถูกกระสุนปืนตาย และบางฉบับเขียนว่าจับตัวระดู่ปะกาลันได้นำไปคุมขังไว้ที่เมืองสงขลา)

จากเหตุการณ์ที่ตนกูสัมมิเบน และระดู่ปะกาลัน ก่อขึ้นในครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระราชดำริเห็นว่า เมืองตานีมีเศรษฐกิจมั่นคง กำลังผู้คนก็เป็นปึกแผ่นแน่นหนาว่าเมืองสงขลา จึงอยากแก่การปกครอง จึงมีพระบรมราชโบายให้แยกเมืองตานีออกเป็นเจ็ดเมืองและโปรดเกล้าแต่งตั้งนายขวัญชัยมหาดเล็ก เป็นผู้ว่าราชการเมืองตานีตามที่เจ้าพระยาอินทรีศรีฯ ทูลขอพระราชทานมาผลงาน

นับเป็นเกียรติประวัติอันสูงยิ่งของคนไทยเชื้อสายจีนอีกผู้หนึ่ง ที่ได้รับการจารึกนามไว้ในหน้าประวัติศาสตร์ ในฐานะที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองตานีคนแรก

ในอดีตประเทศไทยมีหลายจ้ง-

หวัด ที่ปกครองโดยเจ้าผู้ครองนคร ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และ นครศรีธรรมราช เช่นเดียวกับเมืองตานีเดิมปกครองโดยราชาบัง รานีบัง ต่อมาเมื่อแยกเมืองตานีออกเป็น 7 หัวเมืองแล้ว จึงเปลี่ยนแปลงตำแหน่งผู้ปกครองจากราชา-รานี มาเป็นผู้ว่าราชการเมืองแทน

ผลงานที่ท่านผู้นี้สร้างสรรค์ไว้ได้แก่การสำรวจภูมิประเทศ เพื่อปักปันเขตแดนเมืองทั้ง 7 คือ เมืองตานี เมืองยี่ริง เมืองหนองจิก เมืองสาข เมืองระแงะ เมืองยะลา และเมืองรามันต์ ซึ่งต้องใช้เวลาจนถึง 8 เดือน จึงสำเร็จตามพระราชประสงค์ ของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และยังสามรถปรับปรุงกิจการท่าเรือ ให้กลับคืนเป็นศูนย์กลางการค้าแร่ดีบุก เกลือ และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ทำให้พ่อค้าสำเภามาจีน และเมืองใกล้เคียงเข้ามาค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าทิวเขิน หลังจากที่ตั้งองชะงักกันไป เพราะเกิดวิกฤติการทางการเมืองครั้งแล้วครั้งเล่า ส่งผลให้ฐานะทางเศรษฐกิจของเมืองตานีฟื้นฟูขึ้นอย่างรวดเร็ว

ด้านการปกครอง ก็ได้ยึดนโยบายเสริมสร้างความสัมพันธ์กับบุคคล ขจัดความคิดระแวงหวาดกลัว ก่อให้เกิดมิตรภาพการร่วมมือร่วมแรงพัฒนาท้องถิ่น จนกระทั่งเมืองตานีสมัยนั้นประสบความสำเร็จสงบสันติสุข ครั้นถึงปีพ.ศ. 2358 พระยาดานีขวัญชัย ก็ถึงแก่อนิจกรรม รวมระยะเวลาที่เข้ามาบริหารกิจการเมืองตานีได้เพียง 7 ปีเศษ ตั้งนิवासสถานไว้เป็นอนุสรณ์

ณ “ริมถนน นราดานี มีสมยาบ้าน “บานา” ดงมะพร้าว เป็นเป้าหมายถิ่นพำนัก นักปกครอง เกียรติถึถายนามขวัญชัย เนาสถิต นิจนิรันดร์

¹ระดู่ แปลว่า เจ้าเมืองปะกาลัน แปลว่า ท่านเรือ-รวมความว่าเจ้าท่า